

Sample Translation from Dutch into Ukrainian

De nobele autist by Romana Vrede

Pages from the beginning of "Proloog" until the words "Ik spetter en lach om zijn botte grappen." (3002 words)

Translator: Oksana Smerek

Вступ

Привіт, Чарлі!

Мене попросили написати книжку про тебе. Про твоє життя, і про те, яким його бачу я, і як воно, на мою думку, мало б виглядати. Почну з твоєї смерті, позаяк думаю, що не зможу опинитися поряд, і це крає моє серце. Я хочу також підтримати тебе, коли ти відходитимеш. Дитина потребує мами в усі значущі моменти, а смерть таки значуща, і ти лишаєшся дитиною. Стільки прекрасних текстів написано про народження: раптом ти з'являєшся, поруч твої батьки, а надто мама. А от смерть — це справжній досвід самотності. Якось не вдається розповісти тобі про смерть та інші серйозні речі, через нетривалі проблиски твоєї уваги, та найбільше через те, що ти не ставиш питань. Ось для чого ця книжка. Так що зможеш «почитати» її, або хтось читатиме тобі, коли сплине дуже багато часу і настане твоя мить. Дарую тобі зараз свою присутність у цих друкованих рядках.

Аби не забути, перед тим, як мене не стане, попросити Джоела побути з тобою, коли будеш при смерті. Маєш довіряти Джоелу й лікарям. Можеш розслабитися, попрохати заспокійливе, якщо захочеш, і просто лежати собі й дивитись у вікно. Якщо будеш сам удома, то, сподіваюся, ляжеш і заснеш. Що трапиться після смерті, ти, підозрюю, знаєш краще, ніж я, як і загалом знаєш про таке більше. Смерть для мене — лише здогад. Моя мама казала: «Там навіки сядеш Богові на ноги». Мені, дитині, це видавалося холодним пеклом.

Я, власне, думаю, це добре, що ти отримаєш саме те, чого потребуєш. Ситуація дуже гнучка. Часом вечірка, часом спокій, іноді звична для нас земна природа, а деколи видовище феєрверків, як щороку в новорічну ніч на Мості Еразма в Роттердамі. Трохи скидається на твоє життя прожите тут, за винятком якихось незручностей. Ніяких, наприклад, пошкоджених кутикул, котрі ти можеш позривати. Сьогодні, якраз коли пишу тобі, ти зірвав ніготь з мізинця. Я бачила м'ясо під нігтем. Ой, хлопче, подумала я, це,

мабуть, дуже боляче. У мене від такого відразу зводить живіт, але я не можу тебе стримати. Ти не хочеш, аби я це бачила, тим паче торкалася.¹

Небо взагалі не відає болю. Отого болю в животі, коли ти проковтнув цілу банку вітамінів, бо вони смакували, як цукерки. Ні пророслих волосинок на внутрішньому боці стегна, які я вистригаю звідти, хоч ти і проти. Ні бородавки на твоїй стопі, за яку недавно сімейний лікар не захотів братися.

«Так, пані, це бородавка. Нічого з нею не вдієш. Ми думаємо, що вона не завдає болю. Інакше, він сказав би, чи не так?»

«Ні, лікарю. Не сказав би».

Жодного шуму, ніяких пухирців, коли довелося розходжувати нове ортопедичне взуття. Ти завжди ходив без нарікань, аж удома я помітила великі пухирі на твоїх п'ятах. Ти — солдат. Ніяких обвислих ниток на одязі, волокон із шалика чи килиму, які б ти міг з'їсти, як в епізоді про спагеті з фільму «Леді та Блудько», щоправда ті їли з однієї миски. А скільки пряжі та ниток знайшла я у твоєму калі, як пластику в череві кита.

Я принаймні хотіла б якось запобігти твоїй паніці, коли прийде час попроситися. Мені б хотілося бути поряд, аби втішити тебе, потримати твою руку, поцілувати бакенбарди. Моє найстрашніше нічне видіння — буцімто ти помираєш самотнім, як кішка Сабіни. Вона, ймовірно, загинула, застрягнувши на підвісному вікні сусідського будинку. Повільно і болісно. Її чотири лапи не досягнули поверхні, так вона й зависла у просторі між відхиленим вікном і віконною рамою. Господарі цього будинку поїхали кудись у відпустку. Кішка була дуже голодна та спрагла, і не могла вибратися. Її лапки ні до чого не діставали, просто бовталися в повітрі, і жоден не чув її нявкоти. Думаю, врешті-решті кішка заснула, тоді це й сталося.

¹ Уперше дізнаюся, що сильніша за біль. Стежка всипана гравієм. Я біжу вперед ковзаючи. Мені три роки. Я в шортах, раптом розпанахую коліно. Це зле, бо воно роззявлене і червоне, а до хати, щоб промити під водою і накласти пластир, далеко. У коліні маленькі камінчики. Ти, мамо, голосно кричиш. Твоє обличчя близько до мого розпухлого червоного коліна, потім воно віддаляється. Ти втягуєш слину, тоді всмоктуєш її крізь зуби, так ніби пробуєш на смак мою рану. Наче змія, шипиш усередину. Міцно тримаєш мене за передпліччя. Я впадаю в паніку від твоїх очей, рук, котрі стискають мене, свого коліна — це вже занадто. Вистачить. Годі дивитися на мене, вчепившись. Я сильно б'ю по коліні. Тру по відкритому почервонілому місці, так ніби його можна витерти, наче крейду. Ця рана не моя. Я бурчу на тебе, розмазуючи далі кров з камінцями. Рана стає більшою, біль дужчає, але моя воля сильніша. Я мушу виграти в цьому поединку, тому шаркаю по рані потужніше. Ти ще більше налякана. Не пізнаєш мене. «Що ти витворяєш?» — запитуєш голосно і пронизливо. «Не роби цього, Чарлі!» Так, ніби я в чомусь винен. Дай спокій зі своїм видивлянням, розтуленим ротом, розчахнутою раною, поглядом, сповненим небезпеки. Зупини це нарешті. Я б'ю тебе. Досить! Припини негайно!

Хочу, щоб ти, коли хтось читатиме тобі це вголос, спокійно собі десь лежав. Найкраще, аби я була поряд. Втім, якщо раптом мене вже не буде, то мусив би Джоел або якісь інші добрі люди залишитися біля тебе.

Ця кішка, як і ти, не знає, що таке смерть, але ти ж — не кіт, а людина, відтак заслуговуєш це знати. Людина усвідомлює свою смертність. Ось так, любий Чарлі: ти помреш. Як кішка, як усі та все помирають. Ти зможеш. Це лише питання дії.

Однак для того, щоб описати твою смерть, хочу розповісти про твоє життя, Чарлі. Без життя не існує смерті. Отож дозволь мені повідати про те, як ти жив до сьогодні, та як, можливо, житимеш далі.

Звісно, я ще ніколи досі не помирала. Не маю поки найменшого досвіду, але думаю, що зможу пояснити тобі. Я — твоя мама, а твоя мама може геть усе. Я з тобою зараз, коли ти, шістнадцятирічний, здоровий, як бичок, і завдяки цій книжці, залишусь з тобою аж до старості, до самої смерті.

Знай: я міцно тримаю твою руку, розчісую пальцями твоє волосся. Це те, що відбудеться, мусить відбутися, Чарлі. Ти помреш!

Уявімо, що надворі світло. Весна. Гожий сонячний день. Суботній ранок, година сьома. Ти, мій любий, лежиш у ліжку. Ти вже чоловік похилого віку. Лікарняна палата заповнює всю картинку. Біля тебе, може, зо три санітари. У двох, що стоять у тому боці кімнати, видніються лише спини. Ці рослі мужчини схожі між собою. Власне, їхні спини рухаються плавно, як хвилі. Третій знаходиться біля вікна. Він нахилився над тобою і, здається, робить щось біля твого обличчя, тому звідси можна побачити його лише збоку. Може, гладить тебе по щоці, це добре. Санітари не мають облич, натомість лише блідо-зелена маса.

Джоел мовчазно стоїть біля дверей. Я думаю. Ти його не бачиш, він просто поза полем твого зору, але відчуваєш запах. Він пахне пральним засобом Омо. Увесь одяг, з якого виріс Джоел, і передав його тобі, віддавав цим запахом.

Ти лежиш сам у палаті. Це, припустімо, та сама лікарня, в якій ти народився. Вікна кімнати виходять на стоянку для автомобілів. Там вирує життя. Машини приїжджають і відбувають, перевозять хворих і тих, кому стало легше. Усе в кімнаті пофарбовано в білий колір, за винятком підлоги, вона — рожева. Звичайно, лінолеум. Джоел підняв ліжко високо, на випадок, якщо захочеш подивитися надвір, прокинувшись незабаром. Він бере

стілець, сідає біля дверей, куртка досі на ньому. Джоел утомлений, бо не хоче плакати. Стримувати сльози неабияк втомлює. Ми ніколи не плачемо, коли маємо на те підставу, коли мусимо, коли цього вимагає ситуація. Ми плачемо потому, як вщухає біль і слабне надія. Усе волає зсередини, але наш спокій поглинає цей крик. Блідо-зелена маса майже закінчила поратися біля тебе. Санітар коло вікна в жовтих шкарпетках. У цьому є щось епатажне.

Джо не дивиться на них, у нашій родині не дуже привчали до зорового контакту. Однією з твоїх найперших навчальних цілей було: «Чарлі дивиться в очі щонайменше три секунди». У твоїй палаті раптом стає тихо-претихо. Лише коли відходять чужі нам люди, чуємо, наскільки ми безмовні.

«Ви нічого не чуєте? Невже нечутно того страшного крику, котрий шириться вдовж усього небосхилу, що його зазвичай називають тишею?»

— Георг Бюхнер, «Ленц».

Ти такий гарний! Ти завжди гарний, коли спиш. Твої губи нагадують форму серця. Коли дивлюся на тебе згори, то пробігаюсь поглядом од чола до носа, далі до губів, кожен фрагмент твого обличчя схожий на маленькі серцеподібні яблука. Твій ніс, щоки, губи, твоє підборіддя. Сама досконалість.

Дихаєш спокійно. Джоел приніс шоколадку. До того, як увійде блідо-зелена група, він міцно і ніжно тримає твою руку. Погладжує товсту м'ясисту пучку твого великого пальця. Ніколи не бачила, щоб він робив це раніше, аж допоки якимось на Різдво я не сказала йому: «Джо, піди, будь ласка, купи паростки квасолі для арахісового супу. Візьми з собою Чарлі, прогуляється трохи. Але, пам'ятай, Джо, що ти найстарший з усіх двоюрідних, тому відповідаєш тепер за Чарлі. Припильнуй його!» Джоел, Ноа, Сіон і Чарлі, усі небожі, пішли. Я бачила з балкону, як Джо тримав тебе за руку — не з любові, а просто виконував завдання. Тоді я зрозуміла, що він ніколи не покине тебе. Тобі це подобалося, ти пищав од радості. Ішов підскакуючи, стрибав, біг задом-наперед, задивлявся на хмари. Тобі було непросто триматися за руку, але він не відпускав. Джо не відпускає й досі. Лише тоді, коли повернулися додому, він вивільнив твою руку. Тобі стало прикро, позаяк гра, що не була грою для Джо, завершилась. Щойно він трепетно тримав твою руку у своїй, як у глибокій мисочці. Великим пальцем гладив долоню, лінію твоєї любові, лінію життя. Ті рисочки, що разом виглядали, наче літера «m». Тоді він сів знову.

Я сміялася з ніжок під твоїм ліжком, металевих ніжок, і запитувала в себе, скількох людей, що вже відійшли, витримали ці ніжки, і скільки людей народилося на цьому ліжку. А може, вони мали в лікарні якісь спеціальні ліжка, призначені для смерті й народження? Чи існують окремі простирадла, які використовують лише для мертвого або новонародженого?

«Як тільки прокинешся, поїси і поп'єш трохи», — каже Джоел і вибирає страву з меню.

Ну, скажімо, ти лежав у лікарні кілька днів. Можливо, тебе забрала карета швидкої допомоги, а може й, ні. Мабуть, тобою опікувалися соціальні працівники з Thuisbest і подзвонили Джо. Йому знадобилося кілька годин, аби дістатися до тебе. Ще до того, як увійти у твою палату, Джо поспілкувався в коридорі з проводжаними й лікарями про твій стан. Ти, можливо, лише прокинувся і лежав сам, наспівуючи якусь монотонну пісеньку. У твоїх очах, напевне, стояв смуток, напружено витягував шию і нижню щелепу догори, аби видихнути звук зі свого живота на світ Божий. Пісня видавала неспокій. Заупокійна пісня.

Отож сьогодні звертаюся до тебе в майбутньому: «Послухай, Чарлі! Не треба боятися! Усе буде добре! Усе мусить бути добре!» Якщо це не заспокоїть тебе, ти не достатньо розслабишся, скажу тобі таке: «Щось у тобі зараз мусить мене вислухати!» Я кажу так завжди, коли розумію, що достукатися до тебе словами неможливо. Тоді звертаюся до ангелів-охоронців, що витають над тобою. У моїй фантазії постають чотири істоти невизначеної статі, наче в останній сцені фільму «Штучний розум». Ангели, як і ти, послуговуються безслівною мовою, а спілкуються на подобу дельфінам за допомогою звукових хвиль. Вони довгі й худі. «Агов, послушайте мене. Скажіть моєму синові, аби зупинився на червоне світло. Поговоріть з ним. Поясніть, йому, що не треба кидатися на людей. Охороняйте його. Скажіть, що має добре пережовувати їжу, щоб не подавитися. Допомагайте йому!»

Буває, що нічні кошмари закінчуються щасливо, тому що твої ангели перебувають поряд, оберігають тебе. Ти стоїш на крутому схилі, а за спиною велетенський ліс. Непролазний, мертві гілки на землі, котрі легко можуть поранити твої гомілки. Заблукаєш, якщо спробуєш пробратися крізь нього, розіб'єшся, намагаючись спуститись зі схилу. Я стою на іншому боці долини і кричу тобі: «Залишайся на місці! Я зараз прийду до тебе!»

Ти чуєш мене, але не розумієш, ступаєш крок у напрямку до схилу. Не наважуєшся, ти ж маєш щось у голові. Киваєш мені, мовляв, ходи, ходи. Хочеш, аби я перелетіла цей

простір з долини, як Жаба з мультфільму «Жаба та її друзі»: «Вона так високо підстрибувала, аж здавалося, що може літати». Я ж не жаба, я — мама, тому мушу йти аж до кінця. Я знову благаю тебе зачекати. Почуйте мене, думаю я. Ви, ті, що оберігаєте його, зробіть так, аби мій син не рушив звідти. «Чарлі, стій! Нікуди не йди!» — волаю я через усю долину. Вітер підхоплює мій крик і звук порожніє. Я не злюся на тебе, я наказую тобі. Ти співаєш свою поминальну пісню, котра красиво відлунює в повітрі та вмощується на твоїх сідницях. Я мушу тепер перейти долину, аби обережно викарабкатися вгору на твій бік. У мене на ногах в'єтнамки, відтак я ковзаю, раню ноги, вивихнувши щиколотку. Гострі скелі впинаються у моє взуття, воно розірване. Носак відпадає. Мені здається, що в цьому нічному жахітті на мені тонке плаття, що робить мене ще вразливішою, застрягаючи усюди. Чудова сцена для фільму.

Я підіймаю очі, спускаючись, якраз перед тим, як ступити в темну лісосмугу долини. Бачу, що ти підіймаєшся, аби податися мені назустріч. «Ні!» — кажу я ледь чутно. Чи вдати, що я не помітила, тоді ти сам сядеш, чи мушу ще раз крикнути? «Залишайся там, Чарлі!» — вигукую я геть ослабленим голосом, і шепочу до ангелів: «Залишайтеся!»

Я втрачаю тебе з виду через хащі. Ліс такий гарний. Мої мандри тривають три години, усі ці три години тебе немає в полі мого зору. Я мушу повірити, повірити в те, що ти там на місці.

Моє нічне жахіття закінчується тим, що я постаю за тобою з твого боку урвища. Понівечена, але ціла. Ти, на щастя, сидиш. Я бачу з-за твоєї спини, як ти граєшся травинкою поруч. Ти продовжуєш наспівувати свою жалісливу пісню. Сонце сідає, навколо червоніє. Я тремчу і забуваю наблизитися до тебе. Забуваю міцно схопити тебе і притиснути до свого серця. А може й, не забуваю, просто знаю, що тобі це не сподобається.

«Ходімо», — кажу я.

Ти підводишся, і ми йдемо назад у безпечне місце. Ступаємо мовчки. Ти — через те, що не вмієш говорити. Я — тому що не знаю, що сказати.

Коли ти цього вечора лягатимеш спати, мушу розпитати тебе, що ти робив там усі ці три години. Чи знав, що я прийду? Чи відчував себе покинутим? Чи бачив якогось звіра, оленя або їжачка? Може, видів якусь комаху, що лазила по тобі? Тобі було нормально? А якщо ні, ти просто не зважав? Може, вона ще досі у твоїй штанині? Відчувавеш її там? Чи розповідав собі щось жєстами, або попросту сидів і дихав? Бо ж життя — не більше, ніж: десь собі бути й дихати? Може, ти передчував, що все буде добре.

Ви, ті, що охороняєте Чарлі, послухайте. Коли мій син на порозі смерті, скажіть йому, аби довіряв. Передайте йому, що він не самотній. Скажіть: «Можливо, лікар допоможе тобі ліками. Може, вони оперуватимуть тебе, ти ж знаєш, що таке «оперувати». Не забудь, що потрібен наркоз, аби вони залатали всі твої дірки. Тобі одягнули маску, знеболювальне неприємно запахло, але ти мусив бути в масці, аби міцно заснути. Усе буде добре! Усе добре!»

Прошло зовсім небагато часу, як Джо увійшов у твою палату. Втім, ти заспокоївся й задрімав ще до його приходу. Коли він розмовляв у коридорі з лікарями і твоїм супровідним персоналом, то чув, що в палаті тихо. Твій рот закритий, нижня щелепа розслаблена, знову подалася до заду. Ти спокійно лежав в очікуванні, як і в моєму нічному відінні вижидав мене на своєму боці долини.

Зараз зелена маса покидає коридор і забирає заповнену картку з меню. Джо дивиться на свої руки. Вони сухі, але він не має з собою крему Nivea чи вазеліну. У твоїй косметичці Джо шукає бодай щось, аби змастити руки. Ти якраз розплющив очі і дивишся повз нього у вікно. Бачиш там, імовірно, лише хмари. Твоє ліжко підняте високо, аби споглядати на стоянку. «Привіт», — каже Джо, помітивши, що ти пролупив очі. Але ти ще дрімаєш, тому він продовжує шукати далі.

Я б у такий момент запитала тебе, як почувашся, але не Джо. Ви обоє сидите мовчки. Його мовчання — золото, твоя мовчанка — самодостатня. Коли ви разом, то не помітно, що не розмовляєте, бо Джо вважає за краще мовчати. Він знайшов маленьку баночку вазеліну і знову вмощується на кріслі біля дверей, аби злегка втерти крем.

Отак минає час. Тепер мусите чекати смерті — бо це ж життя, трохи розважайте себе і чекайте її. А щоб ви там не знудилися, поставлю вам кілька запитань.

Для початку: Як виглядало наше життя ще до твого народження?

На землі всіх начал ненароджені жили з духами.

Ми могли набувати незліченну кількість форм. Влаштували свято.

Ми могли гратися біля золотої ріки. Були вільні.

....

Ніхто з нас не прагнув народжуватись.

Не миле нам існування.

Нас лякала ота безсердечність людей.

Усі сліпими народжені, тільки горстка з них навчилася бачити.

*Що щасливіші ми були,
То все ближче ступали до народження.
Ми присягались одне одному: тільки-но вдасться — повернемось у світ духів.*

*Вони називали нас Абіку.
— Бен Окрі, «Голодна дорога».*

Ми сиділи з твоїм батьком на кухні. Вона така затишна. Саморобні гардини з червоно-білої клітчастої тканини, купленої на базарі. Жовті стіни, котрі пофарбувала сама аж до плінтуса. Антикварний стіл, що належав колись тітці твого батька. Біло-чорний лінолеум на підлозі, який застелив твій тато.

Надворі весна. Ця весна не минає відтоді, коли ми заізналися з твоїм батьком, часом весняний день буває холодним. Тоді одягаю зимове пальто по літньому платті. Ми час від часу прогулюємо, Андре — роботу, а я навчання. У такі дні набираємо термос чорної кави і йдемо в парк. Ми не маємо грошей на молоко, у нас часто вітер у кишнях свистить. Я навчаюся, а він працює в магазині. Одного разу надітали сто гульденів на вулиці, тоді відразу вирішили поїсти картоплю фрі з соусом сате за великим столом в якомусь кафе. Я запитала його: «Що тобі зараз кортить?» «Хочу добряче наїстися». Іншого разу ми були настільки бідні, що твій батько благав грошей у Всесвіту, в самого Бога, якщо хочеш, знайшовши потому десять гульденів у внутрішній кишені. Твій батько такий щасливчик. Я також народилась у сорочці. Ми слухаємо його улюблену музику: Captain Beefheart, Dr. John, The Staple Singers. «If you'll be my Dixie chicken, I'll be your Tennessee lamb», — звучить Ловел Джордж на його програвачі. Твій тато грає на гітарі, забуваючи, що я поряд, просто розчиняється в музиці. Коли ми кохаємося, деколи так добре, що я думаю: о, йому б теж сподобалося! Тоді я й забуваю, що він ось тут, поруч. Не існує кордону поміж нашими тілами. Коли ми разом, ми — єдине ціле. Твій батько повниться музикою, друзями, любов'ю. Він безконечно терплячий. Такий собі піт-бультер'єр, краще не спускати. Всупереч здоровому глузду. Я порскаю сміхом від його незграбних жартів.